

St. Kliment Ohridski University Press

*Cross-linguistic Interaction:
Translation, Contrastive and
Cognitive Studies*

*Liber Amicorum in Honour of
Bistra Alexieva*

**Cross-linguistic Interaction: Translation,
Contrastive and Cognitive Studies**

**Liber Amicorum in Honour of Prof. Bistra Alexieva,
published on the occasion of her eightieth birthday**

**Междуетикови взаимодействия: изследвания
в областта на превода, контрастивната
и когнитивната лингвистика**

**Юбилеен сборник в чест на проф. Бистра Алексиева
по повод нейната 80-годишнина**

Редактор Дияна Янкова

София • 2014
Университетско издателство „Св. Климент Охридски“

**Cross-linguistic Interaction: Translation,
Contrastive and Cognitive Studies**

**Liber Amicorum in Honour of Prof. Bistra Alexieva,
published on the occasion of her eightieth birthday**

Edited by Diana Yankova

**Sofia • 2014
St. Kliment Ohridski University Press**

- © 2014 Diana Yankova, editor
- © 2014 St. Kliment Ohridski University Press

ISBN 978-954-07-3689-1

TABLE OF CONTENTS

Foreword (Diana Yankova)	11
TO BISTRA. Dirk Delabastita	15
BISTRA ALEXIEVA AND HER CONTRIBUTION TO <i>FIT</i> . Liese Katschinka	16
TO BISTRA ALEXIEVA. Laura Gran	18

Translation Theory and Translation Practice

RELAY IN TRANSLATION. Cay Dollerup	21
ЗА ПРЕВОДА НА ДРАМАТИЧЕСКИ ТЕКСТ. ШИЛЕРОВИТЕ РАЗБОЙНИЦИ И ПРЕВОДИТЕ ИМ НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК. Ана Димова	33
ALGUNOS PROBLEMAS EN TORNO A LA UNIDAD DE LA TRADUCCIÓN. Ani Levi	44
ПЕРЕВОДЧЕСКИЙ ДИСКУРС КАК СИНЕРГЕТИЧЕСКИЙ ФЕНОМЕН. Людмила Кушнина	54
DAS MYSTERIUM SIMULTANDOLMETSCHEN: DICHTUNG UND WAHRHEIT. Lew Zybatow	62
SF AND FANTASY TRANSLATED INTO HUNGARIAN 2001–2010. Anikó Sohár	72
TRANS/FORMATION – CREATIVITY IN WORD-FORMATION. A CASE STUDY OF NONCE-FORMATIONS IN TRANSLATION. Alexandra Bagasheva, Christo Stamenov	100
NOTES ON TRANSLATING SOUND. Anna Karsheva-Stanimirova	124
TEACHING TRANSLATION IN A NON-LANGUAGE SPECIFIC WAY: THE WORKING PARADOX. Palma Zlateva	151
ANTHROPOCENTRISM AND TEXTO-CENTRISM IN MODERN TRANSLATION STUDIES. Irina Alexeeva	161
A JOURNEY INTO THE INTERPRETER’S HUMAN, CULTURAL AND LINGUISTIC AWARENESS. Mariachiara Russo	167

PATTERNS OF LINGUISTIC ECONOMY IN ENGLISH AND THEIR BULGARIAN COUNTERPARTS: THE CASE OF EU PAPERS. Boryana Bratanova	181
DIMINUTIVE FORMS OF ADJECTIVES AND ADVERBS IN BULGARIAN AND RUSSIAN TRANSLATIONS OF LEWIS CARROLL'S ALICE IN WONDERLAND AND THROUGH THE LOOKING GLASS. Mariya Bagasheva-Koleva	197
МУЛТИЛИНГВИЗМ ПЕРЕВОДЧЕСКОЙ СЕМАНТОГРАФИИ В УСТНОМ ПОСЛЕДОВАТЕЛЬНОМ ПЕРЕВОДЕ. Елена Аликина	208
„ПРИКАЗКА, НАПИСАНА ПОВТОРНО”: ПИТЪР ПАН И НЕГОВИТЕ БЪЛГАРСКИ ПРЕВЪПЛЪЩЕНИЯ. Мария Пипева	215
ЗА КУЛТУРНИТЕ РЕФЕРЕНТИ И ФИЛМОВИЯ ПРЕВОД В ДРУГАТА КУЛТУРА. Станимир Мичев	235
ПРЕВОДЪТ НА ТЪРНОВСКАТА КОНСТИТУЦИЯ И БЪЛГАРСКАТА ПОЛИТИЧЕСКА ПРАКТИКА НА УНИВЕРСАЛНИЯ ЕЗИК НА ЗАПАДНАТА КУЛТУРА В ДОПИСКИТЕ НА КОНСТАНТИН ИРЕЧЕК (1879–1880). Татяна Стойчева	249
CULTURAL TRANSLATION: MIROSLAV PENKOV'S EAST OF THE WEST. Alexandra Glavanakova	269
ЗА ЛЕСНОТО И ТРУДНОТО В ПРЕВОДА МЕЖДУ СЛАВЯНСКИТЕ ЕЗИЦИ. (ВЪРХУ МАТЕРИАЛ ОТ БЪЛГАРСКИ, ЧЕШКИ И СЛОВАШКИ). Радост Железарова	282
РАННИТЕ ПРЕВОДИ НА „РЕВИЗОР” ОТ Н.В.ГОГОЛ В БЪЛГАРИЯ. (АДАПТАЦИЯТА В ХУДОЖЕСТВЕНИЯ ПРЕВОД) Татяна Фед	294
USING ACTING TECHNIQUES IN THE TRAINING OF TRANSLATORS. Dmitry Buzadzhi	301
РОЛЪ ИГРЫ В ПРОЦЕСЕ ОБУЧЕНИЯ БУДУЩИХ ПЕРЕВОДЧИКОВ. Анна Панова	309
ЧУЖДОЕЗИКОВО ОБУЧЕНИЕ ЗА УСТНИ ПРЕВОДАЧИ. Сашка Христова	314

Cross-Cultural Communication, Genre Analysis and Terminology

PERSUASION AND COUNTER-PERSUASION OF VISUAL METAPHOR IN CONSUMER ADVERTISING. Zouhair A. Maalej	329
“DIE SPITZENFORSCHUNG SPRICHT ENGLISCH”, BUT WHO DOES THE ENGLISH LANGUAGE BELONG TO? Irena Vassileva	348
GLOBALIZATION, LOCALISATION, CULTURE AND ADVERTISING. Rumyana Todorova	358
ЖУРНАЛИСТИЧЕСКИ СОЦИОЛЕКТИ И РЕГИСТРИ – ДЕФИНИРАНЕ И ТИПОЛОГИЯ. Андреана Ефтимова	372
WHAT’S IN YOUR STARS: THE HOROSCOPE AS A MEDIA GENRE. Desislava Zareva	386
ЗА НЯКОИ АСПЕКТИ НА ТАБЛОИДНИЯ ДИСКУРС. Гергана Кушева	402
ЕЗИКЪТ НА СЪВРЕМЕННАТА ОРГАНИЗАЦИОННА КУЛТУРА. Румелина Василева	409
STUDYING THE IMAGE OF A COUNTRY – THREE THEORETICAL PERSPECTIVES. Elena Tarasheva	422
ON THE LANGUAGE OF PRIVATE INTERNATIONAL LAW. Diana Yankova	440
INTEGRATION OF BORROWED TERMS IN MODERN BULGARIAN. Maria Popova	449
ИЗПОЛЗВАНЕ НА ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ ЗА ЦЕЛИТЕ НА ТЕРМИНОЛОГИЯТА. Екатерина Петкова	456
PRINCIPLES AND METHODS OF MODERN TERMINOGRAPHY. Boyana Alexiev	467

Semantics, Semiotics and Cognitive Linguistics

ДЕКОДИРАНЕ НА ЦВЕТА В ИВРИТСКИЯ ТЕКСТ НА БИБЛИЯТА С НАУЧНИ МЕТОДИ (ЦВЕТОВА ТЕОРИЯ). Мони Алмалех	479
THE PROMINENCE PRINCIPLE IN CONTEXTUAL DYNAMICS. Nelly Tincheva	499

СТЕРЕОТИПИ НА ВСЕКИДНЕВНОТО МИСЛЕНЕ: ОТ КАХЪРИ, ТЕЖКИ ЯДОВЕ ДО КАХЪР ЗА ДЪЖД. Максим Стаменов	511
THE SEMANTICS OF THE PREPOSITION <i>WITH ACROSS</i> FRAMEWORKS. Snezha Tsoneva-Mathewson	521
СЕМАНТИЧЕСКИЙ ТИП ПРЕДИКАТА КАК КОГНИТИВНАЯ КОНСТРУКЦИЯ. Татьяна Шабанова	530
SEMANTIC TRANSPARENCY OF COMPOSITE SUBSTANTIVES WITH <i>SPEED-</i> IN LEFTHAND POSITION. Maria Kolarova	533

Contrastive Analysis

ASPECTS OF VP-INTERNAL SCRAMBLING IN OLD ENGLISH AND OLD ICELANDIC. Yana Chankova	545
ИНСТИТУЦИОНАЛНИТЕ ПОНЯТИЯ НА БЪЛГАРСКОТО ВЪЗРАЖДАНЕ „ЧИТАЛИЩЕ” И „НАСТОЯТЕЛСТВО” В ТЕКСТОВЕТЕ ЗА БЪЛГАРСКО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО НА АНГЛИЙСКИ ЕЗИК. Живко Христов	563
ENGLISH-BULGARIAN PARALLELS IN ANIMALISTIC PAREMIA. Rayna Holandi	572

Foreign Language Teaching

VOCABULARY LEARNING IN A SECOND LANGUAGE: MERGING COGNITIVE AND SOCIOCOGNITIVE PERSPECTIVES. Krassimira Rangelova, Carla Meskill	583
РЪКОВОДСТВОТО ЗА ПРЕПОДАВАТЕЛЯ В УЧЕБНИТЕ КОМПЛЕКСИ ПО СЪВРЕМЕННИ ЕЗИЦИ В ПРЕДСТАВИТЕ НА БЪЛГАРСКИТЕ СПЕЦИАЛИСТИ. Павлина Стефанова	589
ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА ЕЗИКОВОТО ОБРАЗОВАНИЕ. Кирил Димчев	601
EXAMINING CONSTRUCTIONS OF CULTURE(S) IN TWO ADULT ESL CLASSROOMS IN CANADA. Roumiana Ilieva	609
УЧЕБНОТО СЪДЪРЖАНИЕ ПО ГРАМАТИКА В КОНТЕКСТА НА ЛИНГВИСТИКАТА И ТЕОРИЯТА ЗА УСВОЯВАНЕТО НА ЕЗИКА. Нина Герджикова	624

Literary Studies

MIGRATIONS OF IDEAS ON THE VERGE OF MODERNISM: EXPERIMENTS AND GAMES IN SUSAN GLASPELL'S PLAY <i>THE VERGE</i> . Ralitsa Muharska	637
ДЖОРДЖ МЕРЕДИТ МЕЖДУ ЕПОХИТЕ. Йордан Костурков	652
TRUTH, RELIABILITY AND TRUSTWORTHINESS IN DICKENS'S FIRST-PERSON NOVELS. Zelma Catalan	663
 LIST OF SELECTED PUBLICATIONS BY BISTRA ALEXIEVA.....	 683

ДЕКОДИРАНЕ НА ЦВЕТА В ИВРИТСКИЯ ТЕКСТ НА БИБЛИЯТА С НАУЧНИ МЕТОДИ (ЦВЕТОВА ТЕОРИЯ)

Мони АЛМАЛЕХ
(Нов български университет, България)

Abstract. The article presents Almalech's Color Theory. The author uses an interdisciplinary approach to decode logical and associative meanings of colors. The development of the interdisciplinary method has two major phases. The first is related to the detection of universal, regional and national meanings in two traditional rites of passage (funeral and wedding). Colors in folklore are visual colors. The second phase deals with colors in natural languages. The colors in natural language are linguistic colors. Three linguistic objects have been differentiated: Basic Color Terms (white, black, red etc.), Prototype Terms (light, darkness, sun, fire, blood, sky, sea etc.), Prototype Rival Terms (linen, cherry, duckling, ruby, sapphire etc.). Studies have been conducted on Bulgarian novels and the Bible. Comparison of visual and verbal color lead to a small list of universal meanings, e.g. 'purity', 'immaculate' (for white), 'fresh', 'youth', 'life', 'eternity' (for green).

The comparative study on Hebrew and Indo-European worldviews reflects the perception and understanding of the Old Testament – before and after translation. In addition to linguistic and semiotic dimensions, theological, hermeneutical, and cultural aspects are also taken into consideration.

Какво е код и декодиране?

Най-разбираемото и кратко обяснение за код може да се намери в Уикипедия:

Код е правило за конвертиране на дадена информация (напр. писмо, дума, фраза или жест) в друга форма или представителство (един знак в друг знак), а не непременно от същия тип.

Декодиране (в познавателен аспект) е основен възприятиен процес на тълкуване на входящите стимули. Технически погледнато, това е сложен, многоетапен процес на превръщане на сравнително обективно сетивно дразнение, напр., светлина, звук, имащо субективна смисленост.

Wikipedia – Code

Семиотиците класифицират знаците и знаковите системи в зависимост от начина им на предаване (виж модалност). Този процес на пренасяне на смисъл зависи от използването на семиотичен код (...) За да изкове дума или израз за обозначаване на „нещо“ (виж лексема и лексикална единица), общността трябва да се споразумее относно едно просто значение (денотативно значение) в своя език. Но тази дума може да предава това значение само в граматическите структури и кодове на езика (виж синтаксис и семантика). Кодовете представят също културните ценности, които могат да добавят нови оттенъци на конотация на всеки елемент от живота.

Wikipedia – Семиотика

Качественото подробно разглеждане на различни типове кодове и процесите на кодиране и декодиране е направено в учебниците по семиотика, напр. Ньот 1995; Чандлър 2002.

В случая с цвета има две разновидности – визуален и словесен цвят. За да бъдат доказани значения за нецвят на визуално и словесно възприеманите цветове, е нужна комплексна, интердисциплинарна методика и подход. Обектът – сакрален иврит и преводите – добавя допълнителни особености.

1. Разработката на комплексния метод е свързана с една голяма цел – научно обосновано доказване на значения за нецвят на цветовете и изучаване на граматичните параметри на езика на цветовете. Постигането на тази цел е свързано с големи трудности. От една страна, когнитивно погледнато, човекът има биологичен апарат за възприемане на цветовете – зрителното възприятие – но няма биологичен „говорен апарат” за цветовете. От друга страна, цветът е бил обект на размишления на човешки гении през вековете. Цветова теория имат гениални хора като Платон 1979; Гьоте 1970; Шопенхауер 1816/1854/1994.¹ Методиката е разработвана десетилетия и е представена в своята монолитност в Алмалех 2006а: 154–185.

Разработката на интердисциплинарния метод може да бъде разделена два големи етапа.

Първият е свързан с откриване на универсални, регионални и национални значения за нецвят в два традиционни ритуала на преход (погребение и сватба). Анализът избистри метода – а именно, анализ на контекста, от който да бъдат извлечени значенията за нецвят на цветовете. Този метод наложи привличане на данни от множество изследвания и данни за различни култури, в синхронен и диахронен план, както и доктрините на философския монотеистичен мистицизъм – Алмалех 1996; 1997; 2007. Разкритите значения за нецвят на цветовете във фолклора очертават визуалния (невербализирания) език на цветовете.

Вторият етап е свързан с търсения в областта на обозначаването на цветовете в естествените езици, т.е. когато назоваваме цвета с думи и това е словесният (вербализираният) език на цветовете. В методологически план основни книги тук са „Цвят и слово” (Алмалех 2001) и „Цветът в Петокнижието” (Алмалех 2006а).

Комплексната методика включва няколко теории и методи.

Основни термини за цвят според Бърлин и Кей. Теорията на Бърлин и Кей (1969) е важен стартов момент за словесния език на цветовете, защото разкрива както познавателни и културни универсалии, така и езикова относителност/единичност.

---

¹ Подробно за тези цветови теории и коментар виж в Алмалех 2006а.

Авторите поставят ограничения върху възможностите за назоваване на цвят и се спират само на т.нар. „Основни термини за цвят” – *червено, зелено, черно, синьо* и пр. – като изключват думи като *рубин, вишина, череша, небе, изумруд* и подобни.

Съгласно теорията на Бърлин и Кей, при своето развитие един език изгражда поетапно терминология за цвят и Основните термини за цвят се появяват по определен ред във всички езици. Първи в езика са *черно* и *бяло*, след тях се ”изобретява” думата *червено*, на четвъртото място по хронология – *зелено* или *жълто* и т.н. Схемата изглежда така:

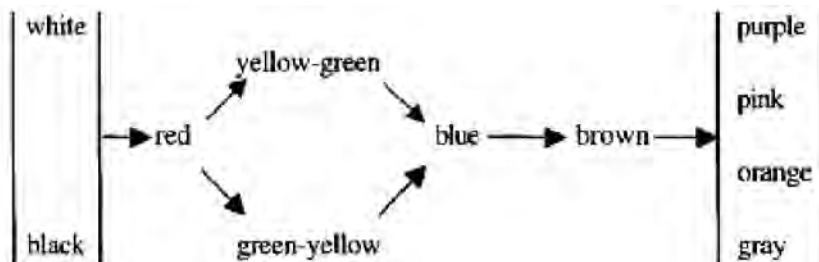

Схема 1

Кей (1975) въвежда малка промяна, за да отрази фактите от японски език, където има синьозелено, наречено от него *Grue*. Така схемата добива вида:

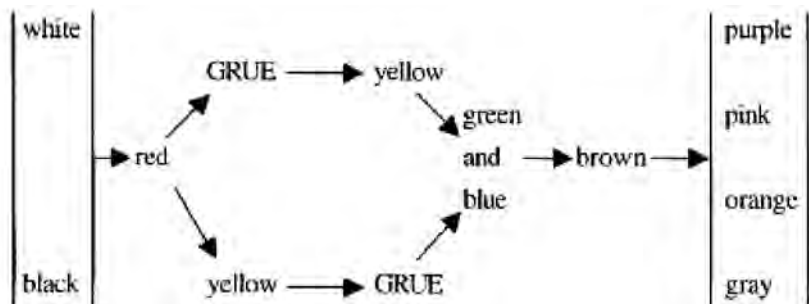

Схема 2

Схемата е подложена на още доста корекции, за да обхване факти от различни езици, напр. двата термина за синьо в руски – *синий* и *голубой* – или от различни индиански езици. Това продължава и до днес в проекта World Color Survey (<http://www1.icsi.berkeley.edu/wcs/data.>), оглавяван от

Кей. Методиката на проекта е интердисциплинарна – когнитивна, етнолингвистична, културологична.

Друг важен момент в теорията е кой нюанс на един цвят означават основните термини за цвят. Независимо от различното денотативно съдържание на цветовата терминология в различните езици, Бърлин и Кей доказват, че все пак основните термини за цвят назовават т.нар. фокални цветове. В този пункт има огромно количество изследвания с доказателствен материал за пълната невъзможност при превод от един на друг език да бъде реализирана денотативна еквивалентност на цветовата терминология (напр. трудовете на Василевич 1982а; 1982б; 1983). Така в метода присъства и Теорията за лингвистичната относителност на Сапир (1921; 1949; 1985) и Уорф (1956; 1984), и проблемът за универсалиите. Трудът на Бърлин и Кей събужда оживена международна дискусия, която тлее и до днес, макар че противниците ѝ изглеждат изтощени (Сахлинс 1976; Саундерс 2007)².

В термините на теорията на Бърлин и Кей Старият завет не представлява документ за развитието на езика иврит, а стройно изградена система със силно интенционално присъствие на всяка дума, включително и на основните термини за цвят. Това означава, че текстът на Стария завет не е писан от началото на създаването на иврит, а много по-късно.

В термините на теологията високата интенционалност (високата степен на изборност) на всяка дума е третирана така: Пророците записват каквото им диктува Светият дух. Затова всяка дума е неслучайна – и думите, и текстът не представляват документ за развитието на езика, а Божие съобщение до хората.

В Стария завет първо се появява термин за зелен цвят יָרֵק [й̀ерек]. Вторият термин за цвят по ред на поява е белият לָבָן [лав̀ан], третият – кафявият/черникав חֹם [хум], четвъртият е за червения цвят אָדָם [ад̀ом], на пето място се появяват едновременно три цвята – синьо תְּכֵלֶת [тех̀елет], сакралното червено תְּלַעַת שָׁנִי [толь̀аат шан̀и] и мораво/пурпурно אֶרְגָּמָן [аргам̀ан]. Последен се явява основният термин за черен цвят – שָׁחֹר [шах̀ор].

1. ЗЕЛЕН יָרֵק [й̀ерек]
Битие, 1:30 – зелена растителност יָרֵק עֵשֶׂב [̀есев й̀ерек]
2. БЯЛ
1. Битие, 24:29 – <i>Лаван</i> לָבָן [лав̀ан] – тъст на Яков, баща на Ребека
2. Битие, 30:35 – бял לָבָן [лав̀ан]
3. ЧЕРНИКАВ/КАФЯВ
Битие, 30:32 – חֹם [хум] – за овцете на Яков

² Повече коментар с литература виж в Алмалех 2011в; 2011г.

<p>4. ЧЕРВЕН тип кръв-земя-човек אָדוּם [адòм]</p> <p>1. Битие, 25:25 – <i>червеникав</i> אָדמוּני [адмонì]</p> <p>2. Битие, 25:30 – <i>това червеното, червеното</i> הָאָדוּם אָדוּם [адòм (x)а-адòм]</p> <p>3. Битие, 25:34 – същ. соб. <i>Едом</i> אֶדוּם [едòм]</p>
<p>5-7. САКРАЛНО ЧЕРВЕНО + СИНЬО + МОРАВО/ПУРПУРНО</p> <p>Изход, 25:4 שָׁנִי תְּלַעַת [тольаат шанì] + תְּכֵלֶת [техèлет] + אֶרְגָּמָן [аргамàн]</p>
<p>8. ЧЕРЕН</p> <p>1. Левит, 13:31 שָׁחֹר [шахòр]</p>

В Алмалех 2006а е извършено проследяване на първата поява на основните термини за цвят и на термините за прототипи (вж. по-долу). Проверката показва, че спрямо този критерий „поява на термин за прототип на цвят“ – текстът върви съгласно схемата на Бърлин и Кей. Например, първи се появяват *светлина* и *тъмнина*., т.е. бяло и черно. Проблем остава способността на термина за прототип да внушава нещо друго, а не цвят. В Битие 1:1 най-първо се явява думата *небе*, но контекстът управлява актуализиране на значението ‘горе’, а не на ‘синьо’:

Битие 1:1-3
 1 В начало Бог създаде небето и земята. 2 А земята беше пуста и неустроена; и тъмнина покриваше бездната; и Божият Дух носеше над водата. 3 И Бог каза: Да бъде светлина. И стана светлина.

Това явление има отлично обяснение чрез контекстно доминиращата сема, по Греймас (1968), разбираемо коментирано в статията за кохезия и кохерентност на Тоджби (1994).

Ключова дума – първа поява. Проследяването на хронологията на поява на ключова дума в текста на Библията, в нашия случай основен термин за цвят и термин за прототип, има семиотично, структурално, културологично и теологично значение. Например при 15 разнокоренни думи за *огън* използването на една от тях е не само стилистична особеност, а много повече код – и като корен на думата с неговото разширено логическо значение, и като контекст, в който се явява. Този подход има отношение към идеята за темо-ремната структура, т.е. как се подрежда новата и старата информация в текста. Приложима е и версията „първа – последна поява” на една дума, като това може да се проследява в различни текстови единици – в една книга, в Петокнижието, в целия Стар завет (Алмалех 2006а).

Макротъмни и макросветли цветове. Важно развитие на теорията на Бърлин и Кей е предложението на Витковски и Браун всички цветове да

бъдат разделени на макросветли и макротъмни (Витковски и Браун 1977). Тя има математически аспекти, защото е базирана на теорията за размитите множества и е особено плодотворна, когато става дума червения цвят, свързан с огъня и кръвта. Идеята е приложима и към визуалния, и към словесния език на цветовете. Прилагането на макротъмните и макросветлите към Библията е разработено в Алмалех, 2006а.

Теория за прототипите. Според Теорията за прототипите на Рош (1972; 1975а; 1975б; Рош и кол., 1976; 1978) и Лейкъф (1987) човекът универсално изгражда представа за цветовете чрез прототипи, които са съществени природни феномени. За червено прототипите са *огън и кръв*, за синьо – *море и небе*, за зелено – всички *растения*, за жълто – *слънцето по пладне*, за бяло – *светлина, сняг* или *мляко*, за черно – *тъмнина* и *въглища*. Теорията за прототипите отчита познавателните параметри на човешкия организъм, както и възможността представите/образите за прототипите да бъдат назовавани с думи (езиково понятие), а след това и културизирани, семантизирани в дадена култура.

В теорията на Бърлин и Кей не влизат всички други начини за назоваване на цвят, съществуващи в естествените езици. За да включва това присъствие на цвят в текстовете въведох понятието Термини за прототипи. В обхвата на това понятие влизат думи като *сняг, мляко, светлина, мрак, въглища, огън, пламък, кръв, небе, море, слънце, названията на всички растения*. Не случайно Термините за прототипи са ограничен и точен брой, защото чрез тях всяко човешко същество, чрез индивидуалния си възприетиен опит, създава представа за цветовете. При това няма значение нито расата на индивида, нито историческият период, в който този индивид съществува. Теорията за прототипите борави с доказателствен материал от множество езици и култури, като взема под внимание и теорията на Бърлин и Кей. Смята се, че в областта на цветовете Теорията за прототипите решава проблемите от Теорията на Платон, изречена в диалога „Тимей”, т.е. освен лингвистична, антропологична и когнитивна тежест, тази теория има и философска истинност и стойност.

За пълното описание на цветовете присъствия в текст въведох понятието Термини за конкуренти за прототипи (*ягода, вишна, пате, злато, гарванов* и пр.), което позволява да се отчете и цветовото присъствие в текста, и възможните значения за нецвят чрез тези думи.

Обединяване на теориите на Бърлин и Кей, на Витковски и Браун и на Рош и Лейкъф от Вежбицка. Авторката класира основните термини за цвят, прототипите и идеята за макросветли и макротъмни в една схема, наложена върху основната схема на Бърлин и Кей (Вежбицка 1990). Освен историческата структура на основните термини за цвят, схемата включва и

прототипите: огънят (червено) е отнесен към макросветлите цветове, където е и светлината (бяло). Морето и небето (синьото), растенията (зеленото) са заедно с тъмнината и въглищата (черно) в категорията на макротъмните цветове.

Схема 3

Необходимо е обаче да се внесе корекция в схемата на Вежбицка по отношение на прототипите за червено – *огън* и *кръв*. Вежбицка не включва *кръв* в схемата, а ако я включим, схемата би изглеждала така:

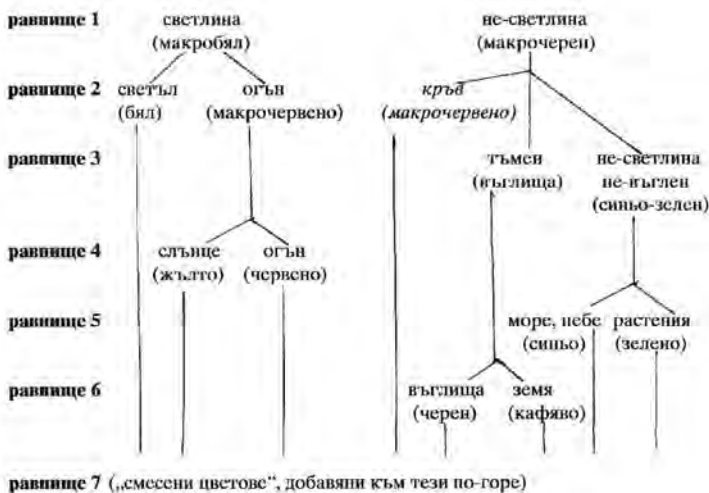

Схема 4

Наличните семантизации на кръвта в Стария завет позволяват прототипът за червено *кръв* да бъде третиран като макротъмно. В културата на племето ндембу (вж. текстовете на Виктор Търнър) не се наблюдава огънят като елемент. За сметка на това кръвта е светла и тъмна, със съответните семантизации. Има случаи в Библията, напр. ‘жертвената кръв’, които позволяват и кръвта да бъде отнесена към макросветлите цветове. Тези факти са потвърждение, че някои от семантизиациите на кръвта позволяват тя да бъде отнесена към макросветлите, а не към макротъмните.

С оглед на тези факти и на правилното включване в схемата на прототипите за цвят, както и на идеята за макросветли-макротъмни, схемата, лансирана от Вежбицка, трябва да претърпи драстични промени и добива следния вид:

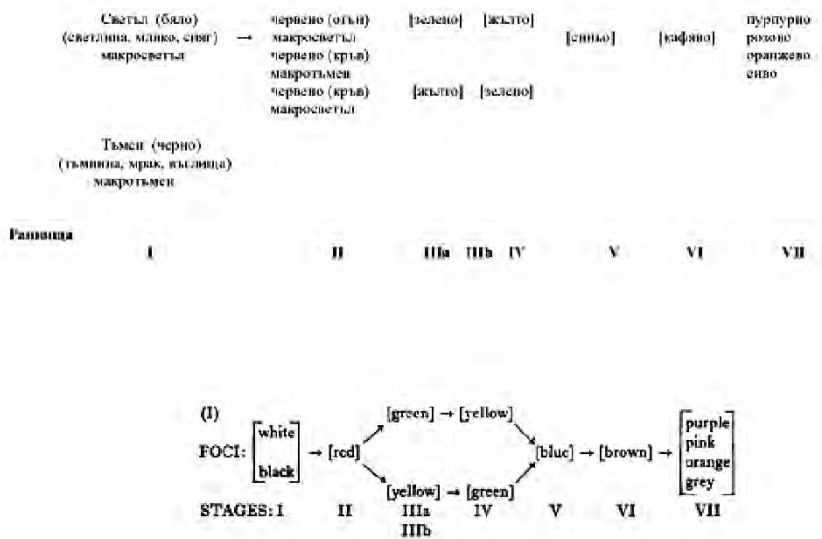

Схема 5

Хипотеза за лингвистичната относителност. Лингвистичната относителност е много съществен научен инструмент за декодирането на оригиналното ивритско езиково послание и теологията, въткана в Стария завет и базирана на езика иврит. Това е поради междуезиковата асиметрия и дисиметрия в словообразователните параметри на даден ивритски корен, които са непреводими на български или друг индоевропейски език.

Лингвистичната относителност се корени в идеите на Вилхем фон Хумболд (1971; 1999). Той смята, че езикът е външно проявление на „духа на народа“, че езикът е народният дух и обратно – духът на народа е езикът

му. Така духовните особености на един народ се отразяват в езика му. Приемайки, че духът на народа е причина за езиковото разнообразие, Хумболд смята, че езикът се развива по законите на духа. Психическите особености на народа, начинът му на мислене, философията, науката, изкуството и литературата, всичко това също влиза в „духа на народа“. Езикът е своеобразен междинен свят, който се намира между народа и обкръжаващия го обективен свят. Така езикът у Хумболд е дейност, която преобразува външния свят в особености и параметри на духа.

Според хипотезата за лингвистичната относителност на Сапир (1921; 1949; 1985) и Уорф (1956; 1984) всеки език назовава действителността по уникален начин до степен, че няма родствени езици, напр. славянски. Твърдата версия на Уорф стига далече, претендирайки, че езикът доминира културата. А това е невярно за огромната част от езика. Тази хипотеза претърпя разцвет, но беше изоставена в един период, защото, „понятието езикова картина на света“ (worldview) неизменно се бърка в англоговорящите стра-ни с термина на Хумболд *Weltanschauung*.

В САЩ от времето на Уорф, и през втората половина на ХХ в. понятието *Weltansicht* – като способност на езика да кове понятия – бе една не толкова добре посрещната екстра в лингвистиката. Езиковедите, които се интересуваха от интуициите на Уорф, който е едно бледо ехо на гласа на Хумболд, бяха принудени да преоценят критично лингвистичната относителност, за да възстановят тази идея на необходимото високо академично равнище.

Ъндърхил 2009: 57

Ъндърхил и други автори извикват на живот правилните понятия на Вилхем фон Хумболд и лингвистичната относителност е отново в употреба, този път с правилните понятия.

Нека да се върнем към разграничението, което прави Трабант между *Weltansicht* и *Weltanschauung*. Трабант твърди, че езиковите картини на света (worldview)/(Weltanschauungen) са мнения за света, в смисъл на понятия или идеологии. Те са твърдения за същността на света и нашето място в него. В контраст на това, за Хумболд „езиците не са набор от твърдения за света, които ние смятаме за верни; езиците не утвърждават нищо за света; те ни дават света по определен начин, като по този начин ни позволяват утвърждаващи дискурси (сред други) за природата на света (Трабант 1992).

Ъндърхил 2009: 55; 57

Weltanschauung е индивидуалната или обществената интерпретация на света, или тълкувателната рамка, на която индивидът се позовава, за да

си помогне да разбере света. Обратното – Weltansicht е присъщо на езика и ни дава възможност да доближим света до нас за интерпретация, като ни позволява да формираме понятия и отношенията между тях. Докато Weltansichten не утвърждава нищо за света Weltanschauungen може да се разглежда като системи от убеждения, от хипотези за начина, по който светът наистина е. Поради тази причина Weltanschauung често се схваща като принцип, тясно свързан с идеологията. Докато Weltansicht на един език се подразбира (е имплицитен, е неявен) и е неразделна част от него, Weltanschauungen не са принципи, зависими от системата на езика, в които те се намират, а те могат да мигрират между радикално различни езикови системи. Религиозните и политически картини на света, които се разпространяват по целия свят, и се коренят в различни култури, свидетелстват напълно за истинността на факта, че Weltanschauungen не са езиково обвързани.

Тъндърхил 2009: 57

Важна добавка към лингвистичната относителност е традиционната в лексикологията и лексикографията вътрешна форма на думата. Вътрешна мотивация/форма на думата означава изборът на признак на обекта от реалността, който лежи в логическото основание на думата, която назовава този обект. За българите признакът „летене” е в основата на обекта *летище*. За островната култура на Обединеното кралство английската дума за същия обект е „въздушно пристанище”, *air port*. Освен като логическа мотивация, вътрешната форма на думата има словообразователен и етимологичен аспект, т.е. какви неща, какви обекти се назовават в един език с един корен. Има достатъчно много случаи на междуезикова асиметрия и дисиметрия между индоевропейските и семитските езици. Така, никой в Европа не може дори да си помисли, че от корена на думата *червено* се образуват думите *земя, човек, кръв, рубин*. А именно такива са фактите на иврит – *червено* אָדָם [адом], *човек* אִדָּם [адам], *пръст, земя* אָדָמָה [адамà], *Адам* אָדָם [адам], *кръв* דָם [дам], *Едом* אֶדוֹם [едом], *рубин; сард* אֶדוֹם [òдем]. Парадигмата на ивритския корен е начин на кодиране на света за ивритското езиково съзнание, който за индо-европееца се превръща в код за скрити значения и отношенията между тях. Този факт има огромно, за съжаление, негативно, влияние върху развитието на теологията в християнския свят.

Тест за свободни словесни асоциации. Тестът е известен и под името Тест на Кент и Розанов (1910). След публикуването му тестът е направен за всички нации в Европа. В България съществува Норма за словесни асоциации у българи, получена чрез този тест от Енчо Герганов и кол. (1984). През 90-те години направих повторно изследване с оглед на основните термини

за цвят в българския език и термините за прототипи на цвят. Резултатите от Нормата-1984 г. бяха съпоставени с теста, проведен през 1995 г. (Алмалех 2001). Бе установено наличието на Център, Ядро и Периферия на Нормата за словесни асоциации на основни термини за цвят у българи. В Центъра са устойчиво посочваните от българите асоциации на цвят (и в двете версии на теста), в Ядрото – асоциации, които са синоними и антоними, а в Периферията – различните отговори от двата експеримента. Бяха направени няколко открития:

В Центъра на Нормата са Термините за прототипите на цветовете:

– дума стимул **червено** – думи асоциации *огън, кръв*; дума стимул **синьо** – думи асоциации *небе, море* и т.н.

В Центъра са най-типичните качества на прототипите, които се явяват и при основните термини за цвят:

– дума стимул **огън** – думи асоциации *горя; топлина, горещина*; думи стимул **синьо, небе, море** – думи асоциации *простор, шир*; думи стимул **бял, светлина, мляко, сняг** – думи асоциации *чистота, непорочност*; думи стимул **зелено, трева** – думи асоциации *свежест, спокойствие* и пр.

В Центъра са и някои семантизации (културизации) на прототипите – ‘свобода’, ‘живот’, ‘смърт’, ‘гняв’, ‘ярост’, ‘омраза’, ‘свежест’, ‘спокойствие’ и пр., които съвпадат с някои от фолклорните значения на съответния цвят.

Тестът на Кент и Розанов е метод за откриване на значения за нецвят на всички видове думи, съдържащи сема ‘цвят’.

Този резултат позволява да се твърдят няколко много съществени неща за езика на цветовете:

– Тестът потвърди Теорията за прототипите на езиково равнище, защото устойчивите асоциации на основните термини за цвят се оказаха прототипите.

– В своето езиково подсъзнание всички българи ясно различават Прототипите за цвят и ги вербализират в своите отговори. Данните от Теста на Кент и Розанов за други народи сочат същите асоциации към същите стимули, а това означава универсални значения за нецвят.

– Универсалиите, проличаващи в отговорите на анкетираните лица, са маркирани още през 1961 година от Марк Розенцвайг (Розенцвайг 1961), който посочва близостта на асоциациите у англичани, французи, италианци и германци.

– Езиковото подсъзнание ясно семантизира прототипите за цвят с универсални значения за нецвят. Тези семантизации в известна степен съответстват на универсалните значения на цветовете, намерени във фолклорната сватба и погребение (Алмалех 1996; 1997; 2006б; 2007), което означава, че независимо от канала на възприятие – зрителното възприятие (фолклора) и

звукото възприятие (естествения език) значения за нецвят на цветовете съществуват.

– Беше доказана огромната многозначност на всички цветове, до степен, че всеки цвят може да означава антонимни понятия.

– Беше установена синонимия и антонимия между всички цветове, а не само популярната антонимия черен-бял, или популярната синонимия светъл-тъмен.

Следващата стъпка бе да се потърси дали така намерените значения за нецвят функционират и в текстове – в българската художествена литература. Беше доказано, че при някои писатели Термините за цвят, Термините за прототопи и Термините за конкуренти за прототипи функционират и със значения за нецвят от типа ‘любов’, ‘омраза’, ‘живот’, ‘смърт’ и пр., които са налични в Нормата за словесни асоциации у българи (Алмалех 2001).

Цветови тест на Люшер. Психолингвистичният инструментариум бе обогатен с Цветовия тест на Люшер (1983; Люшер и Скот 1985). Прецизно изработените цветови характеристики на литературните герои дадоха възможност за първи път да се тестват литературни герои, а не реални хора. Резултатите потвърдиха, че чрез цветовете характеристики и техните значения за нецвят текстът внушава чрез цветовете същата информация, която съществува в сюжета. Сюжетът и характеристиките на героите са на равнище съзнание, а внушенията на цветовете характеристики преповтарят сюжетните и характеристиките особености на равнище езиково подсъзнание (Алмалех 2001).

Цветовите характеристики на литературните герои (пряка и непряка) бяха подложени на Цветовия тест на Люшер. Резултатите потвърдиха, че Емилиян Станев е автор, който има таланта да създава цветови характеристики, в които има универсални и неуниверсални значения на всички видове думи, внушаващи цвят. Чрез цветовете характеристики писателят успява да внуши на подсъзнателно равнище същите значения и смисли, които има в сюжета и персонажите, възприемани на равнище съзнание.

Важен момент за теста на Люшер и за теста на Кент и Розанов е, че чрез ефективността им бе доказано подсъзнателното разбиране на езика на цветовете от различни индивиди, имащи различен национален език, дори различна религия и култура.

Лингвистична прагматика. Стана ясно, че езикът на цветовете, т.е. значенията за нецвят на всички внушения за цвят, е знакова система, която е обща и за писателя, и за читателя. А това означава, че протича комуникация между читателя и писателя. Беше доказано, че езикът на цветовете е общ код между адресанта писател и адресата читател. В научен план – лингвистична прагматика и нейните принципи.

Прагматиката се занимава с речта, а не с езика. Основно положение е, че адресантът и адресатът трябва да имат общ код, за да могат да комуникират и да се разбират. За общ код се приема езикът, който и адресантът, и адресатът владеят. В нашия случай това е иврит. Авторите на текста могат да бъдат приети за изпращачите на съобщението (адресантът), а читателите са тези, които приемат съобщението (адресатът). В прагматиката бе различен принципът на кооперацията, което означава, че за успешната комуникация освен общ език е нужна и обща културна база, която улеснява и влияе на комуникацията. Например за един добре запознат с културата на Стария завет, както са апостолите, текстът на Новия завет е по-разбираем, защото първият адресат е еврейската общност. През вековете на латинизация и елинизация някои важни елементи на юдейския характер на текста на Новия завет се загубват, а от това страда доброто и правилното разбиране на Новия завет.

Повече за прагматиката виж в английската версия на Wikipedia или в качествени енциклопедии, напр. *ELL*, на български език – в книгата на Стефана Димитрова (2009).

Така във втория етап на моите изследвания – назоваването на цвят в естествените езици – бе включен мощен теоретичен апарат, чрез който бе анализирана възможността различни класове от думи (Термините за цвят, Термините за прототипи и Термините за конкуренти за прототипи) да имат съзнателно и подсъзнателно приписвани значения за нецвят. Самите методи и откритите значения за нецвят наложиха съпоставка с резултатите от изследването на визуалния език на цветовете и бяха намерени неголям брой, но съществуващи съвпадения, които са супер универсалии. Например значенията на бялото ‘чистота’, ‘непорочност’, ‘неизцапаност’, а ‘свежест’, ‘младост’, ‘живот’, ‘вечност’ за зеленото се наблюдават и в традиционната сватба, и в съвременната сватба, и в древните и някои съвременни погребални ритуали, и в художествената литература, и в Библията.

Манипулация чрез общия код на цвета

Разработката на интердисциплинарния подход, включващ и визуалното, и вербалното, позволи да бъде научно изследван езикът на цветовете в рекламата. Това изследване е своеобразна проверка на комплексния метод. Той бе успешно проверен в редица университетски курсове през последните десет години. Акцентът пада върху прагматичната, когнитивната и психологичната страна на езика на цветовете. Те са мощно средство за манипулация върху подсъзнанието на потенциалните клиенти именно поради наличието на общия код и манипулативните стратегии на талантивите рекламисти (Алмалех 2011б; 2011в).

Етимология и словообразуване. Без данните от труда на поколения филолози изследването на цветовете в Библията би било невъзможно. Етимологичните сходства и различия са използвани по-подробно в Алмалех 2006а. Тук няма да посочвам автори и да се спирам в детайли на етимологията, за да не утежнявам библиографията.

Цветовете в Библията. Въръжен с тази интердисциплинарна методология и с доказателства за съществуването на езика на цветовете, аз се престраших да започна изследване в съпоставителен план между ивритския и българския текст на Стария завет. Библията е свещен текст, който е изследван и теологично, и научно. Новост е изследването на измеренията на картината на света, която създава иврит, от една страна, и български език и други индоевропейски езици – от друга. Важен и нов елемент е съпоставителното изследване на езиковата картина на света, което дава отражение на възприемането и разбирането на текста – преди и след превод. Така наред с лингвистичните и семиотичните измерения, свое място имат теологичните, херменевтичните, културните, историческите аспекти, както и преводаческите казуси и проблеми.

Този етап има своята научна логика. На първо място на анализ и оценка бяха подложени Термините за цвят в Стария завет. Резултатите са описание на междуезиковата симетрия, асиметрия и диссиметрия между иврит и български език. Така се появи книгата „Цветът в Петокнижието” (Алмалех 2006а). Другите обекти са Термините за прототипи и Термините за конкуренти за прототипи. А в „Светлината в Стария завет” са разгледани всички ивритски и преводни начини да се изрази *светлина* (Алмалех 2010).

Трябва да подчертая, че библейският материал стана причина ясно да бъде различено макросветло-червено и макротъмно-червено. Смея да твърдя, че това разграничаване е новост, защото в своята схема, обединяваща Теорията за прототипите, Теорията на Бърлин и Кей и делитбата на макросветли и макротъмни цветове, Вежбицка не посочва такова разграничаване при червеното.

Цялостното присъствие и внушение за червено в текста на Стария завет е сложен обект и представя не само различни аспекти на картината света, създадена в различните езици, но и текстовите структури и измерения в библейския текст.

Освен чисто лингвистичните параметри този анализ обслужва по-доброто разбиране на текста на Стария завет с оглед на симетричните, асиметричните и диссиметричните параметри на ивритския и на индоевропейските текстове.

Спирам се така подробно на метода, защото той е избистрян в продължение на десетилетия. Прилаганото му към различни обекти от библейския

текст е нещо, което мога да сравня с диалектоложката практика – налице е метод, който се прилага години наред, ходи се по експедиции, записва се, сравняват се областите и пр., за да се състави Диалектен атлас. Тук вместо Диалектен атлас има описание на все нови и нови проявления на езиковата картина на света в иврит и в български език. В това отношение двата езика и сакралният текст предлагат неизбежно разнообразие и изненади.

Познавателни кодове за червен цвят. Четири различни класа думи внушават червено и имат твърде интересни и специфични прояви в Библията. Всички те са кодове. Някои остават криптирани в иврит, например зад *червен* в български може да стоят אָדָם [адом], חֶלְעַת שָׁנִי [толъаат шани], зад *ален* – שָׁשֵׁר [шашèр] или שָׂרָק [шарòк]. Криптирани са, защото словообразователните връзки на ивритските думи разкриват свят, който е различна вселена, неподозирана за носителите на индоевропейски език.

На първо място, това са основните термини за цвят. Най-сандартният основен термин за *червено* е אָדָם [адом]. Същата дума е съхранена със същото значение в съвременен иврит. В Библията се срещат нейни производни *червеникав*, *червено боядисани*. Друг вид червено е חֶלְעַת שָׁנִי [толъаат шани]. Този вид червено се среща само в храма, т.е. това е термин за сакрално червено. В Библията и в съвременен иврит думата שָׁנִי [шани] означава *пурпурно*. В Стария завет има няколко думи за *червено*, които са много по-рядко срещани. Това са думите שָׁשֵׁר [шашèр] и שָׂרָק [шарòк]. Специално място в библейския текст има коренът *Хет-Мем-Рейш* חמ"ר, от който няма прилагателно име *червен*, но има глагол *червенея*, *ставам червен*, както и думи за *мъжско магаре*, *материалното*, *физическото* (вж. Алмалех, 2011а).

На второ място, това са първичните и вторичните значения на прототипите за цвят – *кръв* דָם [дам] и *огън*:

огън, *пламък*; *главня*; *жарава*; *пламтяща жарава*; *температура*, *треска*; *въглени*; *силна жегга*: אֵשׁ [еш]; בְּעָרָה [беарà]; לְבָבָה [левавà]; אֵוֶד [уд]; אֵוֶר [ур]; זִיקָה [зикà]; אֶקְדָּח [екдàх]; מְדוּרָה [медура̀]; לַפִּידִים [лапидй̀м]; גַּחְלֵלָה [гахèлет]; רֶשֶׁף [рèшеф]; שָׂרָף [сарàф]; שָׂרָפָה [срефà]; מִשְׂרָפָה [масрефà]; לַחַט [ла(х)àт]; נִיר [нир], נִיר [нур], נֵר [нер]; מוֹקֵד [мокèд]; חָמָה [хамà]; צָרָבָה [царевèт]; קָדָחַת [кадàхат]; *огън*, *Божий огън* לְהָבָה [ле(х)авà], לֶהֱב [ла(х)àв]; *буен огън*, *най-буен пламък* שְׁלֵהָבָה [шела(х)èвет]; *горящ въглен* רִצְפָּה [рицпà]

Прави впечатление голямото богатство на думи за *огън*, което означава, че логическите и асоциативните връзки, мотивирани от словообразователните гнезда на думите за *огън* внасят много и различни възможности за тълкувания. В същото време има само една дума за *кръв* в иврит.

Първият факт, който трябва да бъде подчертан е, че думата *кръв* דָם [дам] се схваща като производна от основния термин за червено – אָדָם [адом].

Другият важен библейски факт е контекстът да определи дали кръвта се схваща като макротъмно червено или като макросветло червено. В Алмалех 2006а е отбелязано, че кръвта става макросветла едва след един момент – когато се въвежда жертвената кръв (вж Алмалех 2006а 81–95). Дотогава кръвта може да бъде смятана за макротъмна.

Макротекстовата семантизация на *огъня* е разгледана в Алмалех 2006а 47–73, но там не са изследвани асоциациите и логическите връзки, произтичащи от сродните думи на множеството различни корени на думи за *огън*.

Огънят очевидно принадлежи на макросветлото червено. Темата за названията на макросветло червено, като много често това е някой от видовете *огън*, и темата за макротъмните червени семантизации на кръвта и огъня, е огромна като обем.

Да се изследва цялото библейско присъствие на макросветло червено е сложна и комплексна задача. Ред елементи на червените присъствия в Библията вече са изследвани в предишни мои публикации, но това не означава че цялостното им проследяване в целия Стар завет е завършено. Така е поради огромното разнообразие в езиков план, чрез което се постига присъствие на макросветло червено.

На трето място са т.нар. конкуренти за прототипи, напр. *рубин* רִבִּינִי [кадкòд], *сард* אֲדָמָה [òдем], *корал* פְּנִינִים [пнинйм]. Те са „конкуренти” на *кръв* и *огън*, които са обречени да си останат конкуренти, защото чрез тях се назовават нюанси на червеното, но те никога не стават универсалии като *огъня* и *кръвта*, с които човечеството изгражда представата си за червения цвят.

На четвърто място са названията на типичните качества на прототипите:

горя, изгарям, пламтя, да пламна, унищожявам чрез огън, запалвам, паля, разпалвам, лумвам, разгорециявам, сгорециявам, грея, светя силно, нажежавам: בָּעַר [баàр], בִּיעַר [биèр]; קָרַח [кадàх]; שָׂרַף [сарàф]; הִשִּׁיף [рèшеф]; לָהֵט [ла(х)àт]; שָׂרַף [сарàф], שָׂרַף [срефà]; דָּלַק [дальàк]; כָּלִיל [кальйиль]; *пламна, горя, нажежавам* חָרַר [харàр]; צָרַב [царàв]; יָצַח [йацàт]; יָקַד [йакàд]; חָמַם [хамàм]; *горя тамян, кадя тамян* קָטַר [катàр]; *горя, нажежавам* חָרַר [харàр]; *сгорециявам* הִדְלַק [(х)а-длàк]; *гореше в огън* בָּעַר בַּאֵשׁ [биèр ба-èш]; *топлина, горещина* חֵם [хом]

Най-типичното им качество – ‘топлина’, ‘горещина’ също може да дава представа за червено, но при силна зависимост от контекста. Тя е особено силна, защото контекстът може да вмъква асоциация с цвят, но може да наслагва асоциация с *топлина*. Наред с това, разширената семантика на всеки един от различните корени на тези термини образува специфична и изключително богата картина на семантизации на *огъня*.

Статистика. Броят на основните термини за цвят, както и на другите думи, обозначаващи цвят, има кодов характер, който е значим в смислово отношение. Броят на цветовете внушения създава структурата на цветовете в текста. А на структурата може да се гледа като средство за манипулация и внушения. Например, в Стария завет има само 9 употреби на основен термин за черно и 32 – на бяло. Като се има предвид, че книгата е писана и попълвана в продължение на 1000 години тези факти са провокиращи и имат нужда от обяснение.

В Стария завет, за разлика от деветте употреби на термини за черен цвят и тридесет и двете употреби на основните термини за бял цвят, термините за червен цвят имат много повече употреби – в българския текст са 62, според протестантския превод, като тук не влиза Червено море, което на иврит е „Морето на тръстиките”.

Броят употреби на една дума и нейния корен, заедно с първата употреба и контекстът, имат статут на код. Структурата „брой на употреби – първа употреба” създава важни послания на съзнателно и подсъзнателно равнище (виж данните в Алмалех 2006а).

Семиотика. Щом става дума за декодиране кодове, знаци, семантика, прагматика, синтагми от цветовете очевидно това е семиотика. Различни методи, считани за семиотични или за философия на езика, могат да бъдат много полезни при разкриването на чертите и особеностите на постоянно изплъзващия се език на цветовете. Така например за ясното очертаване на разликата между визуалния и словесния език на цветовете много полезен е семиотичният триъгълник във версията на Фреге (виж Алмалех 2006а: 367-368; 2007: 302-304; 2011б; 2011в: 20-22). За разкриване на отношения на опозиции при червените кодове ще бъде използван семиотичният квадрат на Греймас (1968). Понятието „културна единица” на Умберто Еко е ефективно използвано и доуточнено от Мирослав Дачев (1997) при анализа му на цвета при българските символисти. Така значенията за нецвят на цветовете терминология в поетичния език, които Дачев разкрива са елементи на културната единица „бял”, културната единица „червен” и т.н. Червените кодове в Библията са ивритската културна единица „червен”, която остава скрита в една сериозна степен за индоевропейските преводи и култури.

Значението на термини като „гарван” или „еднорог” не е насочено непременно към „нещо”: вместо това значението на термина е насочено към „културна единица”, към един аспект на нашата организация на света. Съдържанието на знаковата система зависи от нашата културна организация на света в категории.

Еко 1996: 155

Когато някой изговаря един основен термин за цвят той/тя не е пряко насочен/а към състоянието на света (състоянието на референция), но, напротив, той/тя се свързва или съпоставя този термин с една културна единица или концепт.

Еко 1996: 152

Към семиотиката може да се добави структурално ориентираната етнолингвистика и лингвокултурология, защото сериозната семиотика е генетично свързана със структуралното мислене и с философията на езика.

Библейска херменевтика

Анализът на всички изследвани структури с амалгамата от научни методи и подходи разкрива оригиналните ивритски послания на текста на Стария завет. Чрез иврит и езиковата му картина на света за индоевропейския читател се разкриват неподозирани аспекти на Стария и на Новия завет. С една дума – има шанс за по-добро разбиране на Библията. А щом нещата опират до по-добро разбиране, навлизаме и в библейската херменевтика, при това с научни, а не с религиозни подходи. Друг е въпросът, че науката може да потвърди теологични и дори мистични тези и мнения.

Библиография

- Алмалех 1996:** М. Almalech. *Balkan Folk Colour Language*. Sofia “St. Kliment Ohridski” University Press, Sofia.
- Алмалех 1997:** М. Алмалех. *Цветовете в балканския фолклор. Езикът на цветовете*. Университетско издателство с печатница „Св. Климент Охридски“, София.
- Алмалех 2006а:** М. Алмалех. М. *Цветът в Петокнижието. Езикова картина на света*. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София.
- Алмалех 2006б:** М. Алмалех. *Корени. Семиотика на цветовете*. Издателство „Велес“. София, 2006.
- Алмалех 2007:** М. Алмалех. *Езикът на цветовете. Цветовете в балканския фолклор; Библейско червено; Рекламата – цвят и символи*. „Аскони издаг“, София.
- Алмалех 2010:** М. Алмалех А. *Светлината в Стария завет*. ИК „Кибеа“, София.
- Алмалех 2011а:** М. Алмалех. *Библейското магаре*. ИК „Кибеа“, София.
- Алмалех 2011б:** М. Алмалех. *Семиотични изследвания на търговската марка II част (Семиотика на цвета в рекламата)*. Издателство на НБУ, Център за електронно и дистанционно обучение на НБУ, София.
- Алмалех 2011в:** М. Almalech. *Advertisements: Signs of femininity and their corresponding color meanings*. Sofia: Prof. Marin Drinov Academic Publishing House.
- Алмалех 2011г:** М. Almalech. The Eight Kinds of Linen in the Old Testament. *Lexia, Journal of Semiotics – new series. Imaginary*, № 7–8. Directed by Ugo Volli, Ed. Massimo Leone. Università degli studi di Torino. pp. 325–364.
- Бърлин и Кей 1969:** В. Berlin, P. Kay. *Basic Color Terms: Their Universality and Evolution*. Berkeley, Los Angeles, University of California Press.

- Василевич 1982а:** А. Василевич. К методике исследования гипотезы Сепира-Уорфа. *Этнолингвистические проблемы речевого общения*. Москва. По Василевич, 1983.
- Василевич 1982б:** А. Василевич. “Основные” цветоименования: конструкт или психолингвистическая реальность? *Материалы Всесоюзного симпозиума по психолингвистике*. Москва. По Василевич, 1983.
- Василевич 1983:** А. Василевич. Психолингвистический подход к установлению лексических соответствий (на материале болгарских, русских и английских цветоименований). *Съпоставително езиковедие*, № 5, 5–7.
- Вежбicka 1990:** A. Wierzbicka. The Meaning of Color Terms: Semantics, Cultures and Cognition. *Cognitive Linguistics*, vol. 1-1, pp. 99–150.
- Витковски и Браун 1977:** S. Witkowski, C. Brown. An Explanation of Color Nomenclature Universals. *American Anthropologist*, pp. 50–57.
- Герганов и кол. 1984:** Е. Герганов и кол. *Български норми за словесни асоциации*. Под общата редакция на Е. Герганов. София: „Наука и изкуство“, 1984.
- Греймас 1968:** Greimas, A., F. Rastier. *The Interaction of Semiotic Constraints*. Yale French Studies. 41: pp. 86–105.
- Гьоте 1810/1970:** J. W. von Goethe. *Theory of Colours*. Introduction by D. Judd. The M.I.T. Press, Cambridge, Massachusetts, and London, England, 1970, xxxvi + 423 p. Translated by Ch. Eastlake from German (J. W. von Goethe. *Farbenlehre*. 1810) at 1840 edition by John Murray, London.
- Дачев 1997:** М. Дачев. *Семиотика на цвета в поетичния текст*. София: Издателски център на Народното събрание.
- Димитрова 2009:** Ст. Димитрова. *Лингвистична прагматика*. София: ИК „Велес“.
- Еко 1996:** U. Eco. How Culture Conditions the Colours We See. *On Signs*. Ed. M. Blonsky. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1985, pp. 157–175. Republish by Ed. Paul Cogley in *The communication theory reader*. Routledge, pp. 148–171.
- Кей 1975:** P. Kay. Synchronic Variability and Diachronic Change in Basic Color Terms. *Language in Society*, Vol. 4, № 3, pp. 257–270
- Кент и Розанов 1910:** H. Kent, A. Rosanoff. A Study of Association in Insanity. *American Journal of Insanity*, vol. 67, № 1, pp. 37–96, Part II, vol. 67, № 2, pp. 317–390.
- Лейкъф 1987:** G. Lakoff. *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*. The University of Chicago Press, Chicago and London.
- Люшер 1983:** M. Lusher. *The Lusher Color Test*. London – Sydney.
- Люшер и Скот 1985:** M. Lusher, I. Scott. *The Lusher Color Test*. Washington.
- Ньот 1995:** W. Nöth. *Handbook of Semiotics*. Indiana University Press Bloomington and Indianapolis.
- Платон, 1979:** Платон. Тимей. *Диалози*, т. 4. Философско наследство. София: „Наука и изкуство“, 465–558.
- Розенцвайг 1961:** M. Rosenzweig. Comparisons among word association responses in English, French, German and Italian. *American journal of psychology*, 1961, 74, 3, pp. 347–360.
- Рош 1972:** E. Rosch. Universals in Color Naming and Memory. *Journal of Experimental Psychology*, pp. 10–20.
- Рош 1975а:** E. Rosch. The nature of mental codes for color categories. In: *Experimental Psychology: Human Perception and Performance* №1, pp. 303–332.
- Рош 1975б:** E. Rosch. Cognitive representations of semantic categories. *Journal of Experimental Psychology: General* 104, pp. 192–233.
- Рош 1978:** E. Rosch. Principle of categorizations. *Cognition and Categorization*. E. Rosch, B. Lloyd (eds), Hillsdale: Lawrence Earlbaum, pp. 27–48.
- Рош и кол. 1976:** E. Rosch, C. Mervis, W. Gray, D. Johnson, P. Boyes – Braem. Basic Objects in Natural Categories. *Cognitive Psychology*, № 8, 1976, pp. 382–439.

- Сапир 1921:** E. Sapir. *Language: An Introduction to the Study of Speech*. New York: Harcourt, Brace & World Inc.
- Сапир 1949; 1985:** E. Sapir. *Selected Writings in Language, Culture, and Personality*, ed. David G. Mandelbaum, Berkeley: University of California Press.
- Саундерс 2007:** B. Saunders. Towards a new topology of color. *Anthropology of color: interdisciplinary multilevel modeling*. Ed. by Robert E. MacLaury, G. V. Pamei and D. Dedrick. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, pp. 467–479.
- Сахлинс 1976:** M. Sahlins. Colors and Cultures. *Semiotica*, vol. 16, № 1, pp. 1–22.
- Тоджби 1994:** D. Togeby. Text Cohesion and Coherence. *Encyclopedia of Language and Linguistics*. Ed.-in-Chief R. Asher. Coordinating Ed. J. Simpson. Oxford, New York, Seoul, Tokyo: Pergamon Press, vol. 9.
- Трабант 1992:** J. Trabant. *Humboldt ou le sens du langage*. Liège: Madarga.
- Търнър 1966:** V. Turner. Color Classification in Ndembu Ritual. *Anthropological Approaches to the Study of Religion*. Tavistock Publications.
- Търнър 1967:** V. Turner. *The Forest of Symbols*. Cornell University Press, Ithaca, London.
- Търнър 1970:** V. Turner. *Aspects of Ndembu Ritual*. Cornell University Press, Ithaca, London.
- Търнър 1973:** V. Turner. Symbols in African Ritual. *Symbolic Anthropology. A Reader in the Study of Symbols and Meanings*. Ed. J.L. Dolgin, D.S. Kemnitzer and D.M. Schneider. Columbia University Press. New York, 183-194. Reprinted from Science, March 16, 1972, vol. 179, 1100–05. Copyright by the American Association for Advancement in Science.
- Търнър 1979а:** V. Turner. *Revelation and Divination in Ndembu Ritual*. Cornell University Press, Ithaca, London.
- Търнър 1979б:** V. Turner. *The Anthropology of Performance*. PAJ Publications, New York.
- Уорф 1956; 1984:** B. Whorf. *Language, Thought and Reality: Selected Writings*, ed. John B. Carroll, Cambridge, MA: MIT Press.
- Хумболд 1971:** W. von Humboldt. *Linguistic Variability and Intellectual Development*, trans. George C. Buck and Frithjof A. Raven, Philadelphia: Pennsylvania University Press. [1836].
- Хумболд 1999:** W. von Humboldt. *On language: On the Diversity of Human Language Construction and its Influence on the Mental Development of the Human Species*, trans. Peter Heath and ed. Michael Losonsky, Cambridge: Cambridge University Press. [1836].
- Чандлър 2002:** D. Chandler. *Semiotics. The Basics*. Routledge, Abingdon. Reprinted 2002, 2004 (twice), 2005.
- Шопенхауер 1816/1854/1994:** A. Schopenhauer. *On Vision and Colors*. Edited with Introduction by D. Cartwright. Berg Publishers, Oxford / Providence, USA, 1994, xxi + 84 p. Translated by E. Payne from A. Schopenhauer. *Ueber das Sehn und die Farben: Eine Abhandlung*. Leipzig publishing house of J. F. Hartknoch, Leipzig, 1916; A. Schopenhauer. *Zur Farbenlehre. Parerga und Paralipomena*. 1854.
- Ъндърхил 2009:** J. Underhill. *Humboldt, Worldview and Language*. Edinburgh University Press, Edinburgh, 2009.
- ELL** – *Encyclopedia of Language and Linguistics*. Editor-in-Chief R. Asher, University of Edinburgh, UK. Coordinating Editor J. Simpson, University of Glasgow UK. Pergamon Press, Oxford, New York, Seoul, Tokyo, vol. 9.